

Tâlüt-Câlüt Kıssası Bağlamında Savaş Sürecinde İlahî İmtihan *Divine Test During the War in the Context of the Tale of Talut and Goliath*

Lokman Bedir^{1*} - Seyfettin Öztürk²

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat Anabilim Dalı, Bilecik, Türkiye.
Assist. Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Department of Quran Reading and Recitation Bilecik, Türkiye. <https://ror.org/00dzfx204>, <https://orcid.org/0000-0002-7735-5171>, lokman.bedir@bilecik.edu.tr

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bilecik, Türkiye.
Master's Student, Bilecik Şeyh Edebali University Graduate Education Institute Bilecik, Türkiye. <https://ror.org/00dzfx204>, <https://orcid.org/0009-0005-9731-7809>, seyfiozturk54@gmail.com

* Corresponding author

Araştırma Makalesi

Süreç

Geliş Tarihi: 04.08.2025
Kabul Tarihi: 11.12.2025
Yayın Tarihi: 30.12.2025

Benzerlik

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal yazılımı ile taranmıştır.

Değerlendirme

Ön İnceleme: İç hakem (editörler).
İçerik İnceleme: İki dış hakem/Çift taraflı körleme.

Telif Hakkı & Lisans

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Etik Beyan

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Lokman Bedir-Seyfettin Öztürk

Yapay Zeka Kullanımı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. Lokman Bedir-Seyfettin Öztürk

Etik Bildirim

turkisharr@gmail.com

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman

Bu çalışmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Yayıncı

Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Türkiye

Atıf

Bedir, L.-Öztürk, S. (2025). Tâlüt-Câlüt kıssası bağlamında savaş sürecinde ilahî imtihan. *Turkish Academic Research Review*, 10/4, 1054-1068, <https://doi.org/10.30622/tarr.1758048>

Öz

İnsan, dünya hayatını gelişigüzel ve başıboş bir şekilde değil; nihayetinde cennet ya da cehennemle neticelenecek olan bir imtihan sürecinin parçası olarak sürdürmek üzere yaratılmış ve sorumlulukla yükümlü kılınmıştır. Bu çerçevede, birey hayatı boyunca çeşitli olumlu ya da olumsuz hadiselerle karşı karşıya gelmekte ve bu durumlar onun sınanmasının bir parçasını oluşturmaktadır. Kur'an-ı Kerim, insanın bu dünya tecrübesini anlamlandırmasına imkân tanıyan temel bir referans metni olup, yaşanan hadiseleri değerli ve yönlendirici bir bağlama oturtmaktadır. Kur'an'da sıkça vurgulanan imtihan olgusu, insanın hem bireysel hem de toplumsal düzlemde yaşadığı deneyimlerin anlamını tayin eden merkezî bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. İlahî imtihan; korku, açlık, mal ve can kaybı gibi sıkıntılarla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda nimet, refah, makam ve iktidar gibi olumlu görünen durumlar üzerinden de tezahür etmektedir. Buna ilaveten, Kur'an'da yer alan emir ve yasaklar da bu imtihanın ahlâkî ve iradî boyutunu temsil etmektedir. Kur'an kıssaları ise bu imtihan temasını tarihsel bir anlatının ötesine taşıyarak, evrensel ahlâkî ve eğitsel mesajlara dönüştürmektedir. Bu çalışmada, Kur'an'da geçen "imtihan" gerçeğini ortaya koyan kavramların semantik bağlamı ele alınmış, ardından Bakara suresinin (2) 246-251 âyetleri çerçevesinde yer alan Tâlüt kıssası üzerinden ilahî sınanmanın yapısı literatür tarama ve nitel araştırma yöntemleriyle analiz edilmiştir. Kıssada, İsrailoğulları'na gönderilen bir hükümdar vasıtasıyla başlayan itaat ve sadakat sınaması; nehir olayı üzerinden sabır, arzu kontrolü ve nefis terbiyesi, nihayetinde Câlüt ordusuyla yapılan savaş bağlamında ise ilahî yardıma güven gibi temalarla derinleştirilmiştir. Çalışma kapsamında klasik tefsir kaynaklarına başvurulmuş; metin analizi ve nitel yorumlama yöntemleriyle kıssa merkezli bir çözümleme gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, Tâlüt kıssası, imtihanın yalnızca bireysel bir tecrübe değil; aynı zamanda toplumsal sorumluluk, liderliğe itaat ve sabırla pekişen bir iman anlayışını gerektiren çok girift bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle kıssa, Kur'an'ın insan inşasına dair (savaş durumunda) ortaya koyduğu ahlâkî, eğitsel ve toplumsal ilkelerin anlaşılmasında dikkate değer bir örneklik teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Dâvûd, Tâlüt, Câlüt, İlahî İmtihan.

Research Article**History**

Received: 04.08.2025

Accepted: 11.12.2025

Date Published: 30.12.2025

Plagiarism Checks

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Peer-Review

Single anonymized-One internal (Editorial Board). Double anonymized-Two external.

Copyright & License

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Ethical Statement

This study does not require ethical committee approval, and the data used were obtained from literature reviews/published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all studies used are cited in the references. Lokman Bedir-Seyfettin Öztürk

Use of Artificial Intelligence

No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles. Lokman Bedir-Seyfettin Öztürk

Complaintsturkisharr@gmail.com**Conflicts of Interest**

The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Published

Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Türkiye

Cite asBedir, L.-Öztürk, S. (2025). Divine test during the war in the context of the tale of talut and goliath. *Turkish Academic Research Review*, 10/4, 1054-1068, <https://doi.org/10.30622/tarr.1758048>**Abstract**

Humans are created and charged with responsibilities not to lead their worldly life haphazardly and aimlessly, but as part of a testing process that ultimately culminates in either heaven or hell. Within this framework, individuals encounter various positive and negative events throughout their lives, and these situations constitute a part of their testing. The Quran is a fundamental reference text that allows people to make sense of their worldly experiences, placing them in a valuable and guiding context. The concept of testing, frequently emphasized in the Quran, emerges as a central theme that determines the meaning of human experiences on both an individual and a social level. Divine testing is not limited to hardships such as fear, hunger, loss of property and life; it also manifests through seemingly positive states such as blessings, prosperity, status, and power. Furthermore, the commands and prohibitions contained in the Quran represent the moral and voluntary dimension of this test. Quranic stories, however, transcend the historical narrative of this theme of testing and transform it into universal moral and educational messages. In this study, the semantic context of the concepts that reveal the reality of "test" in the Qur'an was discussed, and then the structure of the divine test was analyzed through the story of Talut in the framework of verses 246-251 of Surah al-Baqara, using literature review and qualitative research methods. In the story, the test of obedience and loyalty begins with a ruler sent to the Israelites; it deepens with themes such as patience, desire control, and self-control through the river incident, and ultimately, trust in divine help in the context of the battle with Goliath's army. Within the scope of the study, classical tafsir sources were used and a story-centered analysis was carried out using textual analysis and qualitative interpretation methods. Ultimately, the story of Saul (Talut) reveals that the test is not merely an individual experience; it is also a multi-layered process requiring social responsibility, obedience to leadership, and a faith strengthened by patience. In this respect, the story constitutes a remarkable example in understanding the moral, educational and social principles that the Quran puts forward regarding human construction.

Keywords: Tafsir, Saul, Golyat, David, Divine Test.

Giriş

Kur’ân-ı Kerim, nüzulünden itibaren insanlık tarihine sürekli olarak bilgi ve rehberlik sunan ilahî bir kaynaktır. Bu yönüyle Kur’ân üzerine yapılan çalışmalar, onun evrensel mesajlarının anlaşılması ve yaygınlaştırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Yüce Allah, insanlara akıl ve irade vererek, onları ilahi mesajların hikmet ve hakikatlerini kavramaya yönlendirmiştir. Bu bağlamda, insan başıboş bırakılmayıp (el-Kıyâmet 75/36) hayatı boyunca çeşitli vesilelerle sınanmakta; (el-Mülk 67/2) bu sınamalar, kulluk bilincinin ortaya çıkması ve olgunlaşması için birer imtihan olarak karşımıza çıkmaktadır (ez Zâriyât 51/56).

Kur’ân’da özellikle bireylerin ve toplumların, dünyada kimin daha güzel iş yapacağını tespiti amacıyla imtihan edildiği (Hûd 11/7; el-Mülk 67/2; Kılınçlı, 2021, 866-884) vurgulanmıştır. Hz. Âdem’den günümüze kadar insanlık, farklı dönemlerde karşılaştığı zorluklar ve nimetler aracılığıyla ilâhî bir sınav sürecinden geçmiştir. Bu imtihanlar hem bireysel hem de toplumsal boyutlarda gerçekleşmiş; inanç ve eylem arasındaki uyum test edilmiştir (el-Bakara 2/49, 155, 177; el-A râf 7/130, 163; en-Nahl 16/92; el-Enbiyâ 21/35; Sâd 38/24; el-Cin 72/16-17). Nitekim Kur’ân’da “İman ettik” demekle sınanmadan bırakılmayacakları (el-Ankebût 29/2) ifade edilerek, imanın sadece sözde kalmaması, fiillerle desteklenmesi gerektiği açıklanmaktadır.

Bu çalışmada, Bakara sûresinin (2) 246-251 âyetleri bağlamında İsrailoğullarının Tâlût komutasında Câlût’a karşı verdikleri savaş sürecinde yaşadıkları ilahi imtihan ele alınacaktır. Bu bağlamda, Kur’ân’daki imtihan kavramının hem bireysel hem de toplumsal düzlemde nasıl tezahür ettiğine dair örnekler incelenecek; söz konusu âyetlerdeki ilahi mesajların kulluk bilincine katkısı değerlendirilecektir.

İmtihan, nimetlerle olabildiği gibi bela ve musibetlerle de olabilmektedir (Bedir, 2020, 227). Bunun yanında emir ve nehiyeler de imtihanın ana unsurlarındandır. Çünkü bir müminin emir ve yasaklar karşısındaki tutumu, kulluğundaki samimiyetin en önemli göstergelerinden biridir (Kaya, 2025, s. 89). Bu manada emredilen ibadet vb. eylemlerin yerine getirilmesi, yasaklanan şeylerden de uzak durulması imtihanın olumlu neticeleneceğine, aksi halin ise durumu zora sokacağına Kur’ân’da azımsanamayacak işaret vardır (el-Hac 22/14, 23; Muhammed 47/12; en-Necm 53/32).

Mevcut literatürde Bakara 246-251’in ilahi imtihan bağlamında tematik ve kavramsal açıdan bütüncül bir incelemesi sınırlıdır. Şöyle ki Tâlût, Câlût kıssasına dair 2016 yılında Ali Gürkan tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmış olup bu tezde kıssanın imtihan kısmı yaklaşık dört sayfada ele alınmış ve büyük bir bölümü Tevrat’ın anlatısına ayrılmıştır (Gürkan, 2016, s. 76-80). Dolayısıyla konunun yeterince işlenmediği görülmektedir. Bunun yanında bazı makaleler söz konusudur. Fakat bu makaleler de tespit edebildiğimiz kadarıyla konunun imtihan boyutunu esas almamışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır; Adnan Adıgüzel (2019) tarafından kaleme alınan “Tâlût-Câlût Kıssası Örneğinde Kur’an’ın Anlaşılmasında Siyer Bilgisinin Önemi” adlı makalede imtihan yönü ele alınmamıştır. Bu çalışma, Tâlût, Câlût kıssasında imtihana değinen âyetlerin tefsir ve kavram analizi yoluyla derinlemesine ele alınmasıyla alana özgün katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırma yöntemi olarak klasik ve modern tefsir kaynaklarının karşılaştırmalı analizi kullanılacak; böylece âyetlerin tarihsel ve çağdaş yorumları üzerinden kapsamlı bir değerlendirme yapılacaktır.

Bu çalışma Kur’ân’da imtihan kavramının işleyiş biçimini somut bir örnek üzerinden göstermeyi ve bu doğrultuda inanan bireyin kulluk anlayışına dair önemli ipuçları sunmayı hedeflemektedir.

1. İmtihanın Kavramsal Çerçevesi

Sınanma/imtihan hususu Kur’ân’da “ابتلاء/بلاء”, “امتحان” ve “فتنة” kelimeleriyle ele alınır (Bedir, 2020, 225-235; Keskin, 2003, 71-175; Yüksel, 2020, 121-143). Üçünün de ortak yönü imtihan manasını ihtiva etmeleridir.

Bunlardan “ابتلاء/بلاء” kelimesi deneme, sinama, anlamlarına gelmektedir ki; hayırla da şerle de sinanmak mümkündür (Ferâhidî, 2003, 1/164; Cevherî, 1984, 6/2285). Kur’ân-ı Kerim’de bu kelimenin bireysel ve toplumsal sinanmalarda (el-Bakara 2/124; el-Mâide 5/48; en-Neml 27/40) kullanıldığı görülmektedir. “ابتلاء/بلاء” kelimesi Kur’ân’da müştaklarıyla birlikte 38 yerde geçmektedir. Bunların birçoğunda imtihan manası taşımaktadır (el-Bakara 2/49, 249; Hûd 11/7; es-Sâffât 37/106; el-Mülk 67/2).

Sinanmayı ifade eden kavramlardan *imtihan* (امتحان) kelimesi Arapça “محن” fiil kökünden türemiş; bir kimseyi veya şeyi deneyerek, değerini ya da kalitesini ortaya koymak, altının posasını ayırmak için ateşte eritilmesi, gümüş gibi maddeleri ateşle saflaştırmak, arıtmak, şiddetli azap etmek anlamlara gelmektedir (İbn Manzûr, 1968, 5/355). Ayrıca insanın, kendisiyle imtihan edildiği belâ ve gerginlik gibi anlamları da mevcuttur (Zemahşerî, *Esâsü'l-belâğa*, 1998, 1/77). Aynı şekilde imtihan, denemek, sinamak (Cevherî, 1984, 6/2285), vurmak, dövmek, engellemek (İbn Manzûr, 1968, 5/355) gibi anlamlar için de kullanılmaktadır. İmtihan kelimesi ıstılah olarak; kulun imanının samimi olup olmadığını sinamak maksadıyla, Allah’ın kula dilediği teklifte bulunması ya da kulun başına zor bir iş getirmesi demektir (Çanga, 2004, 30). محن kökünden gelip de imtihanı ifade eden kelime Kur’ân’da sadece iki yerde geçmekte (el-Hucurât 49/3; el-Mümtehine 60/10) olup; el-Mümtehine’deki ilgili âyette denemek, imtihan etmek, tecrübe etmek, bir şeyden dolayı sıkıntıya düşmek, arındırmak anlamlarına gelmektedir (Taberî, 2001, 21/343-344; Zemahşerî, el-Keşşâf, 1998, 5/561-562; İbn Kesîr, 2000, 13/521; Zühaylî, 2009, 13/545).

Sinanmayı ifade eden kavramlardan *fitne* (فتنة) ise “bir şeyi ateşte yakmak; altını saflığını belirlemek için eritmek; denemek” anlamına gelmektedir. Kelimenin “denemek ve imtihan etmek” anlamı fiilin kökündeki “ateş yakarak iyiyi kötüden ayırma” manasıyla alakalıdır (Ferâhidî, 2003, 3/300-301; Cevherî, 1984, 6/2175-2176; Zemahşerî, *Esâsü'l-belâğa*, 1998, 2/6). Kur’ân’da *fitne* (فتنة) kelimesi müştaklarıyla birlikte 60’a yakın yerde geçer ancak bunların sadece bir kısmı (el-Bakara 2/102; el-Ankebût 29/2) deneme, imtihan anlamına gelir.

“ابتلاء/بلاء”, “امتحان” ve “فتنة” kelimeleri “denemek ve imtihan etmek” manası açısından yakın anlamlı olsalar da aralarında nüanslar söz konusudur. “ابتلاء/بلاء” bir kimsenin başına gelenlere sabretme erdemini göstermesi için zor bir işle tekrar tekrar yapılan denemedir. “امتحان”, bir işte netice elde etmek ve o işin sonucunu anlamak için azimle çabalamak ve denemektir. فتنة kelimesinin aslı ise altının sahte olup olmadığını anlamak için ateşte eritmektir; daha çok olumsuz durumlar bağlamındaki bir denemedir ve diğer iki kelimeye göre daha şiddetli, kapsamlı ve zorlu bir imtihan manasını içermektedir (Askerî, 1997, 216-217; Ayranç, denemek - imtihan etmek, 2024).

Kelâm ve İslâm felsefesi açısından imtihan manasındaki “belâ” ve “ibtelâ” kavramları, ilâhî fiillerin hikmeti ve insanın iradî sorumluluğu bağlamında derin bir anlam taşır. Kelâmcılar, özellikle Mâturîdî ve Eş’arî ekoller, Allah’ın kullarını imtihan etmesini “bilmek için değil, bilinenin açığa çıkması için” gerçekleşen bir fiil olarak yorumlamışlardır. Mâturîdî’ye göre imtihan, kulun iradesinin ve ahlâkî tercihinin fiilî olarak görünür hâle gelmesi için bir vesiledir; bu yönüyle “belâ/ ibtelâ”, insanın içsel samimiyetinin dışa vurumudur (Mâturîdî, 2005, 2/143-144). Eş’arî geleneğinde ise ibtilâ, Allah’ın mutlak iradesinin ve kudretinin bir yansıması olup, kulların mutlak surette nimet ve musibetle imtihana tabi tutulacağı ifade edilir (Eş’arî, 1955, s. 81; Amîdî, 1971, s. 224).

İslâm filozofları açısından imtihan manasındaki “belâ” ve “ibtelâ” kavramı, kozmik düzenin hikmetine bağlı olarak varlığın kemâline hizmet eden bir süreçtir. Fârâbî ve İbn Sînâ’ya göre insanın ruhsal olgunlaşması, karşılaştığı zorluk ve sıkıntılarla mümkündür; bu yönüyle imtihan, nefsi terbiye eden bir araçtır (Fârâbî, s. 63-70). Nitekim bu yaklaşımda “belâ/ ibtelâ”, kötülüğün mutlak bir olumsuzluk değil, ahlâkî ve varoluşsal kemâlin tamamlayıcı unsuru olduğunu ortaya koyar. Bu bakımdan Talût-Câlût kıssasında geçen suyla imtihan olayı, hem kelâmî açıdan iradî sadakatin bir göstergesi hem de felsefî açıdan insanın manevî olgunluğa ulaşma sürecini temsil eder demektir.

2. İmtihan Çeşitleri

Kur’ân-ı Kerim’de imtihanın çeşitli yollarla gerçekleşebileceği bildirilmiş ve bu durum bazı örneklerle somutlaştırılarak şöyle buyrulmuştur: *“And olsun ki sizi biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma ile deneriz. Ey Peygamber! Sabredenleri müjdele... ki onlar başlarına bir musibet geldiği zaman: Biz Allah’a aidiz; elbette O’na döneceğiz derler.”* (el-Bakara 2/155-156). Ancak bu tür sınavlar sadece belirtilen hususlarla sınırlı değildir. İlahi vahye muhatap olan bütün insanlık tarihi boyunca, Hz. Âdem’den kıyamete kadar insanlar çeşitli zorluklarla sınanmış ve sınanmaya devam edecektir. Hastalık, kıtlık, savaş, doğal afetler, sosyal kargaşa gibi durumlar bu sınamaların başlıca örneklerini oluşturur. Bu imtihanlar kimi zaman toplumsal düzeyde, kimi zaman da bireysel olarak gerçekleşir. Kişi, sahip olduğu sağlık, servet ve evlat gibi nimetler üzerinden de sınanmaktadır. Nitekim *“Sonra, bu nimetlerden o gün mutlaka sorumlu tutulacaksınız.”* (et-Tekâsür 102/8) mealindeki âyette, insana bahşedilen her imkânın bir sorumluluk ve imtihan konusu olduğu açıkça ortaya konulmaktadır.

Her ne kadar imtihanlar şekil ve içerik bakımından farklılık arz etse de, bu imtihanların nihai amacı ortaktır ki o da; insanın Allah’a olan iman ve itaat düzeyini ortaya koymaktır. İmtihanlardaki çeşitlilik, bireyin ilahî iradeye teslimiyetini ve manevi bağlılığını sınama işlevi görmektedir. Kişi, maruz kaldığı sıkıntı ve zorluklara sabır gösterip sonucu Allah’a havale ederek tevekkül, sabır ve şükür bilinciyle bu süreci karşıladığında, bu tutum ona manevi anlamda dereceler kazandırır (Temiz, 2003, 251-268).

İmtihan edilen insan, yaşadığı sıkıntılara sabredip Allah’a güvenirse O’na olan güven ve bağlılığını ispat etmiş olacak; sabır göstermez ve sonucu Allah’a bırakıp O’na tevekkül etmez ise bu durumda da iman gereğini yerine getirmemiş olacaktır.

2.1. Bireysel İmtihan

İnsan, hayatı boyunca farklı türde birçok imtihana tabi tutulmaktadır. Bu imtihanlar, bireyin özel hayatını ilgilendiren kişisel durumlarla ilgili olabileceği gibi, içinde yaşadığı çevresel koşullarla da doğrudan ilişkili olabilir. Kapsamı yalnızca bireyin kendisini veya yakın çevresini etkileyen sınavlar, bireysel imtihanlar olarak değerlendirilir. Kayıp ve azalma şeklinde gerçekleşen imtihanlara aile fertlerinin vefatı, mal varlığında yaşanan kayıplar veya sağlık sorunları örnek verilebilirken; artış ve genişleme temelli sınamalara ise zenginlik, evlilik, evlat sahibi olma ya da makam ve mevki elde etme gibi durumlar örnek teşkil etmektedir. Bu tür bireysel imtihanlar, kişinin sabır ya da isyan, şükür ya da israf gibi temel ahlaki tutumlar arasında bir tercih yapmasını gerektirir. Nihâyetinde bu tercihler, bireyin iradesine ve sorumluluğuna dayalı olarak şekillenmekte ve doğrudan onun manevi gelişimini etkilemektedir (Ekinci, 2019, 21).

İmtihan sürecinde, bireye lütfedilen nimetler karşılığında beklenen temel tutum ise şükürdür, musibetler karşısında takınması gereken tavır ise sabırdır. Bireyler arasındaki bilgi, yetenek, servet ve makam farklılıkları, ilahî imtihanın bireysel boyutunu şekillendiren belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır. Zira her bir nimetin şükürle karşılanması gerektiği gibi, her yetenek de beraberinde bir sorumluluk yüklemektedir (Çelik, 2007, 44).

Kur’ân-ı Kerim’de bireysel imtihanın en dikkat çekici örneklerinden biri olarak Hz. Eyyûb zikredilir. Sabır ve tahammül kavramlarıyla özdeşleşen bu örneklik, bireyin ağır musibetler karşısındaki duruşunu sergilemektedir. Nitekim Hz. Eyyûb, neredeyse tüm bireysel imtihan türlerine tabi tutulmuştur (Taberî, 2001, 5/545). Allah Teâlâ ona geniş araziler, sürüler dolusu hayvan, bağlar, bahçeler, büyük servet ve huzurlu bir aile nasip etmiş; Hz. Eyyûb ise bu nimetler karşısında takvaca üstün, merhametli, cömert, yardımsever ve şükür sahibi bir kul olarak yaşamıştır. Aynı zamanda kavmini daima Allah’a kulluğa davet eden bir tebliğ görevi üstlenmiştir (Köksal, 2016, 305). İlahî takdir

gereği Hz. Eyyûb önce mal varlığıyla, ardından ailesiyle, son olarak da sağlığıyla sınanmış; böylece imtihanın her aşamasında sabır, tevekkül ve kulluk bilinciyle hareket etmiştir. Tüm bu ağır sınavlar karşısında Hz. Eyyûb, sabrı adeta bir zırh gibi kuşanarak ibadetlerini aksatmadan sürdürmüş ve isyana yönelmemiş (Yiğit, 2020, 120), aksine dua ve niyazda bulunmuştur. Hz. Eyyûb'un duası, içinde bulunduğu hâli Allah'a arz etmekten ibarettir; bu yönüyle onun davranışı bir şikâyet değil, bilakis kulluğun ve teslimiyetin bir tezahürüdür. Nitekim Kur'an'da onun duası şu şekilde aktarılmaktadır: *“Şüphesiz ki başıma bu dert geldi, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin.”* (el-Enbiyâ 21/83; Harman, 1995, 7/16). Hz. Eyyûb tabi tutulduğu imtihanlar neticesinde sergilediği tavır sebebiyle Allah'ın takdirini kazanmıştır: *“Biz ona tarafımızdan bir rahmet ve akıl sahiplerine bir öğüt olmak üzere ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını bahsettik.”* (Sâd 38/43).

Kıssaların Kur'an'da yer almasının en önemli sebeplerinden birisi muhakkak ki; kıssa sahiplerinden sonraki nesillerin ibret alması içindir. Hz. Eyyûb kıssası bu bakımdan günümüz insanına ders olacak mahiyettedir. Nitekim bugün insanlığın geldiği noktaya bakıldığında ekseriyet itibarıyla insanlık; en küçük bir sıkıntı karşısında sabırsız; en büyük nimetlere karşı da şükürsüz hale gelmiştir. Tüm bunlara rağmen Allah'tan kendilerine musibet geldiği zaman, Allah'a yönelerek aslında böyle olmasını istemediklerini dile getiren ve zararın neresinden dönersek kârdır düşüncesine yönelenler de az değildir (Ateş, 1989, 5/135).

Yusuf kıssasında geçtiği üzere; hayatının her aşaması bir imtihan olan Hz. Yusuf'un, gördüğü bir rüyayı anlatması, (baba bir ana ayrı) abilerinin kendisini kıskanmalarına yol açmış (Vural, 2011; Yıldız, 2020; Bayram, 2022) ve sadece Hz. Yûsuf değil abileri de büyük bir imtihana tabi tutulmuşlardır. Hz. Yûsuf'un abileri şeytana uymuş ve kardeşlerini babalarından ayırmışlardı. Kardeşlerinin imtihanı, babaları Hz. Yâkub için de bir imtihan olmuştur. Nitekim Hz. Yûsuf'un sevgisi onda çok farklı bir yerde idi. Evladını kaybetmesi onu çok üzmüş ancak o bunu bir imtihan bilerek sabretmişti. Hz. Yûsuf ise tüm bu yaşadıklarına sabretmiş, köle olarak satılmasına, kendisine iftira atılmasına, zindanlara konulmasına rağmen Allah'ın kendisini imtihan ettiği ve yine Allah'ın kendisi ile beraber olduğunu bilerek sabretmiştir.

Bu kıssada bahsi geçen imtihanlar da bireysel imtihandır. Nitekim Hz. Yûsuf, Hz. Yâkub ve Yûsuf'un abileri imtihanlarına uzun süre sabretmişlerdi (Yazır, 2021, 3/691-696; Mevdûdî, 1987, 2/420).

Hz. Yûsuf ailesinden ayrı kalması, köle olarak satılması ve daha birçok imtihanın Allah tarafından kendisine yöneltildiğini bilerek hiçbir zaman isyan etmemiş, her daim Allah'tan kendisine bir yol göstermesini ve yardım etmesini istemiştir. Yine Hz. Yâkub da aynı şekilde oğlunun yaşadığı düşüncesi ile kavuşma gününü beklemiş, bu özlem ve hasretin bitmesi için Allah'a dua etmiştir. Hz. Yûsuf'un kardeşleri ise yaptıklarından pişmanlık duyarak babalarının kendilerini affetmesi için Allah'a dua etmesini istemişlerdir (Yûsuf 12/92-99).

Kur'an-ı Kerim, ibret verici gerçek olayları özlü ve hikmetli kıssalar hâlinde anlatarak insanların ahlâkını geliştirmeyi, düşünce ufkunu açmayı ve bilgiyi doğru temeller üzerine yerleştirmeyi amaçlar. Farklı sürelerde çeşitli üsluplarla tekrarlanan bu kıssalar, birçok hikmet içerir: Hz. Peygamber'in daha önce bilmediği bilgileri vahiy yoluyla öğrenmiş olması sebebiyle onun peygamberliğine delil teşkil eder; ayrıca geçmiş peygamberlerin yaşadığı sıkıntıları haber vererek Rasûlullah'ın kalbine teselli verir ve onu mücadelesinde destekler. Bu kıssalar ümmeti uyandırır, geçmiş toplulukların dinî ve sosyal hayatlarına dair bilgiler vererek ibret alınmasını sağlar; peygamberlerin üstün ahlâkî niteliklerini ve mücadelelerini doğru biçimde aktararak önceki kutsal kitaplarda tahrife uğramış tarihî bilgileri düzeltir ve hakikati ortaya koyar (Bilmen, 2014, s.122).

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in peygamber olmadan önce Allah'ın kendisini imtihana tabi tuttuğu, imtihanda başarılı olduktan sonra peygamber olarak görevlendirildiğinden bahsedilmektedir: *“Vaktiyle Rabbi*

İbrahim'i bazı sözlerle sınavıp da İbrahim onları eksiksiz yerine getirince, 'Ben seni insanlara önder yapacağım buyurmuştum.' İbrahim, 'soyumdan da' deyince Rabbi, 'Benim ahdim (verdiğim söz) zalimleri kapsamaz' buyurdu." (el-Bakara 2/124). Hz. İbrahim'in tabi tutulduğu imtihanlar hakkında farklı görüşler söylenmiştir. İbn Abbas'a göre Allah'ın İbrahim'i sınavdığı şeyler; kavminden ayrılması emredildiğinde onlardan ayrılarak vatanını terk etmesi, Allah hakkında Nemrutla mücadele etmesi, onu yakmak için ateşe attıklarında sabırlı olması ve oğlu İsmail'i kurban etmekle emrolununca buna boyun eğmesidir (Sâbûnî, 1981, 1/95). Netice itibarıyla Hz. İbrahim tabi tutulduğu imtihanları yerine getirince Allah onu insanlara önder yapmıştır (Yazır, 2021, 1/585). Burada bahsettiğimiz peygamberlerin dışında, Kur'an'da Hz. İsmail (es-Sâffât 37/101-113), Hz. Zekeriya (Âl-i İmrân 3/38-41; Meryem 19/2-15), Hz. Meryem (Âl-i İmrân 3/35-47; Meryem 19/16-34) vb. bireysel imtihanlarına yer verilir. Ancak konunun uzamaması adına örnek olması anlamında bu kadarıyla yetinildi.

2.2. Toplumsal İmtihan

Tarih boyunca bazı toplulukların maruz kaldığı ilahî imtihanlar, yalnızca bireysel düzeyle sınırlı kalmamış, toplumu oluşturan tüm bireyleri kapsayacak şekilde gerçekleşmiştir. Bu nedenle hem imtihan süreci hem de onun sonuçları, o toplumda yaşayan herkes üzerinde etkili olmuştur.

Tâlût-Câlût kıssasında yer alan imtihan aşamaları—komutan seçimi, nehir sınaması ve sayıca azlık—Kur'an'da yer alan diğer imtihan türleriyle karşılaştırıldığında dikkate değer bir özgünlüğe sahiptir. Kur'an'da genellikle, Hz. İbrahim'in kurban emri (es-Sâffât 37-102-107), Hz. Eyyüb'ün sabrı (el-Enbiyâ 21/83-84; Sâd 38/41, 44) Hz. Yûsuf'un iffeti (Yûsuf 12/23, 51) gibi bireysel nitelikli imtihanlar ya da Semûd kavminin deve imtihanı (el-A'râf 7/73, 77; Hûd 11/63-65; el-İsrâ 17/59), Âd kavminin peygambere itaatsizliği (Hûd 11/59), Benî İsrail'in cumartesi yasağını çiğnemeleri (el-Bakara 2/65; en-Nisâ 4/47, 154; el-A'râf 7/163) gibi toplumsal nitelikli sınamalar öne çıkarken, Bakara 246-251'de anlatılan kıssa aynı topluluk içerisinde art arda uygulanan üç kademeli bir imtihandan bahseder. Bu yönüyle kıssa, sadece itaat veya sadece sabır değil, liderlik kabulü → nefes hâkimiyet → fiilî mücadelede sebat şeklinde bütüncül bir sınav zinciri ortaya koymaktadır. Özellikle Bakara 249'daki "nehir imtihanı", klasik müfessirlerin de belirttiği üzere (Taberî, 2001, 4/493; Râzî, 2012, 3/407; Beyzâvî, ts. 1/151), nefsin isteklerine karşı koyma, emre mutlak itaat ve sabır kudretinin ölçülmesi açısından önemli bir niteliğe sahiptir. Zira ordunun suya yönelişi, fizyolojik bir ihtiyaç gibi görünse de Kur'an'ın anlatımında bu ihtiyaç, kişinin irade gücünü ortaya çıkaran bir "nefs terbiyesi" sınavına dönüştürülmüştür. Bu yönüyle nehir testi, Semûd kavminin "deveye dokunmamak"la, Benî İsrail'in "cumartesi yasağı"yla, Hz. Âdem'in "yasak ağaca yaklaşmama"yla sınanmasına benzemekle birlikte, kolektif bir askeri harekâtın ortasında gerçekleşmesi bakımından benzersizdir. Dolayısıyla Tâlût-Câlût kıssası, Kur'an'ın imtihan temasını hem bireysel irade hem de toplumsal dayanıklılık bağlamında en yoğun şekilde birleştiren örneklerden biri olarak öne çıkar; ordunun azaltılması, sabır ve teslimiyetin nicelikten üstün olduğuna işaret eden ilahî bir ilke hâline gelir: "*Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah, sabredenlerle beraberdir*" (el-Bakara 2/249).

Kur'an geçmiş kavimlerin yaşantıları hakkında bizlere oldukça geniş bilgiler vermektedir (el-En'am 6/6; el-Ankebût 29/40; el-Kasas 28/58; Tâhâ 20/128). Onlar hakkında bilgi verilmesi, Kur'an'a muhatap olanların bir ders çıkartması ve aynı hatalara düşmemesi içindir.

Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde Nûh, Âd, Semûd, İrem ve Lût kavimleri gibi helâk olan tarihî topluluklardan bahsedilmektedir. Bu kavimlerin her biri, Allah tarafından çeşitli imtihanlara tâbi tutulmuş ve işledikleri günahlar sebebiyle kendilerine gönderilen peygamberler aracılığıyla hakka davet edilmişlerdir. Kur'an'da bu toplulukların akıbetleri açık ve ibret verici bir şekilde beyan edilmiştir. Söz konusu kavimlerin ortak paydası, sergiledikleri inatçı

tavırları ve hakikati reddetme yönündeki ısrarlarıdır. Bu ısrar ve inkârları, onları hem bireysel hem toplumsal düzeyde ciddi sapmalara ve ahlaki çöküntülerle neticelenen hatalara sürüklemiştir (Hûd 11/25-49; Tâhâ 20/128; eş-Şuarâ 26/160-174; el-Hâkka 69/4-8).

Toplumsal imtihanlar, bireysel imtihanlara kıyasla daha çetin geçmekte ve sonuçları itibarıyla daha yıkıcı olabilmektedir. Zira aynı türden hataların çok sayıda insan tarafından ortaklaşa işlenmesi, meydana gelen ilahî cezaların etkisini hem sosyolojik hem psikolojik açıdan daha derin kılmaktadır. Bu bağlamda, bir topluluğun bütünüyle ilahî imtihanı kaybederek cezalandırılması, yalnızca o toplum üzerinde değil, sonraki toplumlar üzerinde de kalıcı izler bırakabilmektedir. Kur’ân’da zikredilen kavimlerin helak süreçleri incelendiğinde; depremler, sel felaketleri gibi tabii afetlerin yanı sıra, toplumsal bozulma, ahlaki yozlaşma, haksızlık, kibir ve şımarıklık gibi davranış bozuklukları ile hakikati inkâr etme gibi unsurların da bu imtihanların temelini oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca tevhid inancından uzaklaşmış ya da yanlış inançlara saplanmış toplumların, peygamberler aracılığıyla hak dine davet edilmeleri de bu tür imtihanların önemli bir boyutunu teşkil etmektedir (el-A’râf 7/51-93; Hûd 11/50-102).

Hz. Muhammed’in peygamberliği dönemine gelindiğinde de inananlar, kâfirlerden olmadık zulüm ve işkence görmüşlerdi. Yaşanılan bu durum üzerine Habbab b. Eret Rasûlullah’a: “Ey Allah’ın Rasûlü bizim için dua etmeyecek misin?” demiş, Allah Rasûlü de ona şöyle demişti: “Sizden önce geçen mü’minler bundan daha büyük işkencelere maruz kaldılar. Bazıları hendeklere atıldı, bazıları baştan aşağı iki parçaya biçildi. Bazıları ise imanlarından döndürülmek için demir taraklarla tarandı.” (Buhârî, “Menâkıbu’l-Ensâr” 29, No. 3852). Hadis-i şeriften; her devirde inananların çeşitli zorluklarla imtihan edildikleri, bu zorluklara katlananların ve sabredenlerin Allah’ın rızasına nail olacakları anlaşılmaktadır.

Kur’ân-ı Kerim’de geçmiş toplumların çeşitli şekillerde imtihan edildikleri belirtilmektedir: “İnsanlar, ‘inandık’ demekle bırakılacaklarını ve imtihan edilmeyeceklerini mi zannederler? And olsun ki biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirmiştir. Elbette Allah doğruları ortaya çıkaracak, yalancıları da mutlaka ortaya çıkaracaktır.” (el-Ankebût 29/2-3). Bu âyetin nüzul dönemi, Mekkeli müşriklerin Müslümanlara yönelik zulüm, baskı ve işkencelerinin en yoğun şekilde yaşandığı sürece tekabül etmektedir (Küçük, 2007, 35).

Toplumsal düzeyde imtihan edilen kavimlerden biri Hz. Sâlih’in tebliğde bulunduğu Semûd kavmidir. Semûd kavmi, Âd kavminin helak edilmesinden sonra tarih sahnesine çıkmış ve onlardan sonra yaşamıştır. Rivâyetlere göre bu kavim, Hz. Nûh’un oğlu Sâm’ın soyundan gelen Semûd’un neslinden türeyen insanlardan oluşmaktaydı (İbn Kesîr, 2000, 6/336).

Semûd kavmi, yaşadıkları bölgenin coğrafi yapısını kullanarak dağları ve kayaları oymak suretiyle sağlam yapılar, görkemli saraylar ve korunaklı meskenler inşa etmiş ileri düzeyde bir topluluktu. Ancak bu kavim zamanla Allah inancından uzaklaşarak putperestliğe yönelmiş, toplumsal düzeyde zulüm ve haksızlık yaygınlaşmış, sahip oldukları nimetlerin ilahî bir lütuf olduğunu unutmuşlardı. Bu sapkınlık ve bozulmalar üzerine Allah Teâlâ onlara, doğru yolu göstermek üzere Hz. Sâlih’i peygamber olarak göndermiştir (el-A’râf 7/73-74; Hûd 11/61; el-Hicr 15/82; eş-Şuarâ 26/141-145, 149; eş-Şems 91/11-14).

Hz. Sâlih, kavmini yalnızca bir olan Allah’a iman etmeye davet etmiş, onları şirkten uzaklaştırarak tevhid inancına yönelmeye çağırmıştır (Hûd 11/61). Ne var ki Semûd kavmi, Hz. Sâlih’in tevhid çağrısına kulak asmamış ve onun getirdiği ilahî mesaja karşı kayıtsız kalmıştır. Kavim, Hz. Sâlih’ten peygamberliğini ispatlayacak açık bir mucize göstermesini talep etmiş; bu şekilde getirdiği davetin hak olup olmadığını anlamak istemiştir (eş-Şuarâ 26/154). Hz. Sâlih, kavminin taleplerine karşılık olarak, Rabbinden onları aciz bırakacak bir mucize göstermesini istemiştir. Bu durum, Kur’ân-ı Kerim’de şu şekilde aktarılmaktadır: “Semûd kavmine de kardeşleri Salih’i gönderdik.

Onlara şöyle dedi: *Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; çünkü sizin O'ndan başka ilahınız yoktur. Doğrusu Rabbinizden size apaçık bir delil getirmiştir. O da, size bir mu'cize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu kendi haline bırakın, Allah'ın arzından yesin, içsin. Sakın ona bir kötülük yapmayın, yoksa sizi can yakıcı bir azap yakalayacaktır.*” (el-A'râf 7/73). Bu âyette, Semûd kavminin inanmamaları üzerine onlara bir mu'cize sunulduğu ve bu mu'cizeye rağmen hala inkârda ısrar edip Allah'ın emirlerine karşı gelirlerse, imtihanlarını kaybedecekleri bildirilmiştir. Semûd kavminde yer alan inkârcıların tamamı, kendilerine gönderilen deve mu'cizesi ile sınanmışlardır. Ancak tüm inkârcı kavimlerde olduğu gibi, onlar da kısa süre sonra bu imtihanı kaybetmiş ve deveyi öldürerek Allah'a asi olmuşlardır. Bu olay, Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde aktarılmaktadır: *“Nihâyetinde devenin bacaklarını kesip onu yere devirdiler de Rablarının buyruğuna başkaldırıp taşkınlık ettiler ve: “Ey Sâlih! Eğer (gerçekten) peygamberlerden isen bizi tehdit edip durduğün azabı haydi getir görelim. Derken, onları o kuvvetli sarsıntı yakaladı da yurtlarında yüzüstü hareketsiz çökekaldılar.”* (el-A'râf 7/73-79; Hûd 11/61-68).

Sonuç olarak, Hz. Sâlih'in kavmi kendisine iman etmemiş, Allah tarafından gönderilen deve ile olan imtihanlarında da isyan içinde davranmışlardır. Peygamberlerine karşı düşmanca bir tavır sergileyerek onu ortadan kaldırmak için suikast planları yapmışlardır. Ancak bu planlarını hayata geçiremeden, ilahî uyarılara rağmen imtihanı kaybetmeleri sebebiyle Allah Teâlâ onlara azabını göndermiş ve Semûd kavmi helak edilmiştir (Mevdûdî, 1987, 2/55).

3. Tâlût Ordusunun İmtihanı (el-Bakara 246-251)

Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah birçok kavme peygamber göndererek onları içlerinde bulundukları yanlış inanış ve davranışlardan vazgeçmelerini istemiştir. Bu kavimler bazen başlarına bir bela musibet gelerek imtihan olmuşlardır. Hayır ve şer ile imtihan olan insanların, neyin hayır neyin şer olduğunu kendilerine gönderilen uyarıcılar sayesinde anlamaları mümkündür. Ancak bazı kavimler gönderilen bu uyarıcıları inkâr edip onları yalanladıkları için doğru seçim yapamamışlardır (Yavuz, 2010, 38/539-542). Bazı kavimler ise başlarına bir musibet, bir bela gelerek imtihan edilmişlerdir (el-Hadîd 57/22).

Kur'an'da imtihandan bahsedilen kıssalardan birisi Tâlût ve Câlût kıssasıdır. Bu kıssada imtihan karşısında bazı mü'minlerin iman zafiyetleri aktarılmıştır. İman üzerine yapılan imtihanlarda imanı zayıf olan toplumların hüsrana uğraması, imanı güçlü olanların ise zaferle varlıklarını devam ettirdikleri aşîkârdır. Konuya geçmeden önce bu kıssa da bahsi geçen kişiler ve yaşanan olaylara değinmek yerinde olacaktır.

Tâlût, İbranice özel bir isimdir (Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 1998, 1/774; Beyzâvî, t.y. 1/150). Kur'an'da İsrailoğullarının kralı olarak bahsedilmektedir (el-Bakara 2/246). Tefsirlerde İsrâiliyat türünde çeşitli rivayetler yer almaktadır ki aktarılan bilgiler Ahd-i Atik ile kısmen benzerlik göstermektedir. Ahd-i Atik'teki anlatıma göre Şimuel ya da Samuel olarak adlandırılan peygamber döneminde İsrailoğulları, düşmanları olan Amalikalılara karşı savaş kazanmak için Allah tarafından kendilerine bir kral gönderilmesini isterler. Şimuel peygamber içlerinde Tâlût adında bir kimseyi Allah'ın kral olarak seçtiğini söyler. Ancak İsrailoğullarının ileri gelenleri onun Yehûda'nın veya diğer peygamberlerin soyundan gelmediğini gerekçe göstererek onun krallığına itiraz ederler. Ne var ki Tâlût, ilim ve askerî yönde üstünlük verilmiş bir kimsedir (Kurt, 2010, 39/552-553; el-Bakara 2/247).

Kıssada geçen bir diğer isim ise Câlût'tur. Ahd-i Atik'te Golyat (Filistîn) diye ifade edilirken, İslamî kaynaklarda “Bâbilli, Âd veya Semûd kavimlerinden bir kişi” olarak bahsedilmektedir. Tarih ve tefsir kaynaklarında Câlût'un kimliği ve Dâvûd ile savaşmasına dair İsrailiyat kaynaklı birçok rivâyetten bahsedilmektedir (Küçük, 1993, 7/38).

Kıssada adı geçen bir diğer kişi ise Hz. Dâvûd'dur. Dâvûd (a.s.) Hz. İshak'ın soyundan gelen ve kendisine Mezmurlar'ın (Zebûr) indirildiği peygamberdir. Hz. Dâvûd'a verilen lütuflar kapsamında nübüvvet, kutsal kitap, hükümdarlık, adil bir biçimde yönetme yeteneği ve daha nice üstün vasıflar sayılabilir (el-Bakara 2/251; el-İsrâ 17/55; el-Enbiyâ 21/80; Sebe' 34/10-11; Sad 38/18-20. Geniş bilgi için bkz. Şevkanî, 1992, 1/456).

Bakara suresinin (2) 246 ve 251. âyetlerinde bu üç isim ve İsrailoğullarının imanlarına yönelik gerçekleşen bir imtihandan bahsedilmektedir.

Bu âyetlerden ilki meâlen şöyledir: *"Mûsâ'dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerini görmedin mi (ne yaptılar)? Hani, peygamberlerinden birine, 'Bize bir hükümdar gönder de Allah yolunda savaşalım' demişlerdi. O, 'Ya üzerinize savaş farz kılındığı hâlde, savaşmayacak olursanız?' demişti. Onlar, 'Yurdumuzdan çıkarılmış, çocuklarımızdan uzaklaştırılmış olduğumuz hâlde Allah yolunda niye savaşmayalım' diye cevap vermişlerdi. Ama onlara savaş farz kılınca içlerinden pek azı hariç, yüz çevirdiler. Allah, zalimleri hakkıyla bilendir."* (el-Bakara 2/246). Bu âyet bahse konu olan kıssa hakkında ön bilgi niteliğinde olup kıssada bahsi geçen mü'min topluluğun büyük bir kısmının genel karakterini ortaya koymaktadır ki o da, Allah için verdiği sözde durmamaktır. Sonrasında gelen âyetler ise Tâlût kıssasını dile getirmektedir.

"Peygamberleri onlara, 'Allah, size Tâlût'u hükümdar olarak gönderdi' dedi. Onlar, 'O bizim üzerimize nasıl hükümdar olabilir? Biz hükümdarlığa ondan daha lâyıgız. Ona zenginlik de verilmemiştir' dediler. Peygamberleri şöyle dedi: 'Şüphesiz Allah, onu sizin üzerinize (hükümdar) seçti, onun bilgisini ve gücünü artırdı.' Allah, mülkünü dilediğine verir. Allah, lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir." (el-Bakara 2/247).

Bu âyette, İsrailoğulları içerisinde bir peygamber olduğundan ve Allah'ın kendilerine Tâlût adında bir hükümdâr gönderdiğinden bahsedilmiştir. Şöyle ki, Yüce Allah kendilerinden olmak üzere hem bir peygamber görevlendiriyor hem de onlar için bir kral belirliyor. Bu Allah'ın o dönemde yaşayan İsrailoğullarına bir lütfü olmasının yanı sıra aynı zamanda bir imtihandır. Nitekim İsrailoğulları kendilerine gönderilen bu kralı kabul etmezler ise diğer yandan onu kral olarak bildiren peygamberi de yalanlamış olacaklardı (Mevdûdî, 1987, 5/241).

Burada iman iddiasında samimi olup olmadığı hususunda bir imtihana tabi tutulmuşlardır. Doğal olarak, imanın yalnızca dil ile ikrarla sınırlı kalmayıp kalp ile tasdiki de zorunlu olması, kişinin iman yolunda çeşitli sıkıntı ve zorluklarla karşılaşabileceğini de göstermektedir (Mevdûdî, 1987, 5/241). İsrailoğulları maalesef Allah'tan talep ettikleri kralı soy ve zenginliği açısından değerlendirmiş ve kabul etmemişlerdi. Tâlût'un fakir bir çiftçi, işçi yahut derici olduğu rivayet edilmekte olup, Hz. Yûsuf'un kardeşi Bünyamin'in (Davud Yehuda'nın soyundan geliyor.) soyundan geldiğinden peygamber nesline mensup değildi. Onlar, fakirliği ve nesebinin düşük olması sebebiyle itiraz edince, peygamberleri şöyle cevap verdi: Her şeyden önce Onun emîr (idareci) olmasında temel sebep, Allah'ın onu seçmiş olması ve size tercih etmesidir, Allah maslahatları sizden daha iyi bilir. Ayrıca ilmen seçkin ve bedenen güçlü olmasıdır. Bu özellikleri onu kalplere sükûnet vermede ve düşmana karşı koymada üstün kılmaktadır (Teber, 2021, s.73-74). Tâlût'un zengin olmaması hususunda yapılan itiraza ise, Allah mülkün yegâne sahibi olarak dilediğine lütfeder, fakire genişlik verir, zengin kılar yönünde açıklamalarda bulunulmuştur (Beyzâvî, t.y. 1/150).

Durumu biraz olsun kabullenen İsrailoğulları belli ki Tâlût'un Allah tarafından görevlendirilen bir kral olduğuna dair peygamberden kanıt istiyorlar. Bu durum Kur'ân-ı Kerim'de şöyle dile getirilir: *"Peygamberleri onlara şöyle dedi: Onun hükümdarlığının alameti, size o sandığın gelmesidir. Onda Rabbinizden bir güven duygusu ve huzur ile Mûsâ ailesinin, Hârûn ailesinin geriye bıraktığından kalıntılar vardır. Onu melekler taşımaktadır. Eğer inanmış kimselerseniz, bunda şüphesiz sizin için kesin bir delil vardır."* (el-Bakara 2/248). Âyette bahsi geçen ahid sandığına Tâlût'un kralığa seçilmesi bağlamında değinilmektedir. Peygamberleri, uzun süredir İsrailoğulları'nın

elinde bulunmayan bu sandığın geri getirileceğini ve bunun Tâlût'un hükümdarlığının bir işareti olacağını bildirmiştir. Ayrıca sandığın içinde Allah'tan bir huzur vesilesi olan sekînenin yanı sıra, Mûsâ ve Hârûn'un soyundan kalan bazı emanetlerin bulunduğu, sandığın melekler tarafından taşındığı belirtilmiştir. Tefsirlerde geçen tâbût, sekîne ve “Mûsâ ile Hârûn ailesinden arta kalanlar” (bakıyye) hakkında birbirinden farklı birçok rivayet aktarılmıştır (Aydemir, 221-235). Ancak Kur'an ve hadislerde bu hususlara dair açık bir bilgi yer almamaktadır.

Bu gelişmelerin ardından Tâlût İsrailoğullarını toplayıp kendisi ile birlikte savaşmalarını istemiştir. Çünkü İsrailoğulları kendilerine Allah tarafından bir kral tayin edilmesi durumunda onunla birlikte savaşacaklarına söz vermişlerdi. Nihayet İsrailoğulları Tâlût'u kral olarak kabul etti ve onun etrafında toplanmaya başladılar. Tâlût komutanlığı ele aldıktan sonra, askerleriyle Câlût'a karşı cihada çıkıyor ve öncesinde askerlerini deniyordu (Duman, 2013, 23).

Tâlût, düşman Amalika kavmiyle savaş için ordusuyla beraber yola çıkmıştı. Kendisiyle beraber genç, dinç ve kendisini sadece bu sefere adayan kimselerin gelmesini istedi. Bu özelliklere sahip kişiler toplandı (Beyzâvî, t.y. 1/151). Tâlût, ordusunu çöl gibi kuru bir araziye getirdi ve burada bir süre bekletti. Burada onlara şiddetli sıcak ve susuzluk isabet etti. Tâlût askerlerine şöyle dedi: “Biliniz ki, Allah sizi bir ırmakla imtihan edecek.” Burada bahsi geçen ırmağın Ürdün ile Filistin arasında kalan Şeria nehri olduğu aktarılmaktadır (Sâbûnî, 1981, 1/158).

Kur'an'da Tâlût'un, bahsedilen nehirden su içmelerini yasakladığını; bununla birlikte, nehrin suyundan bir avuç alıp içmenin mubah kılındığını, ancak bundan fazla su içenlerin, verdiği emre itaatsizlik ettiklerinden dolayı ordudan çıkarılacakları ve Allah tarafından konulmuş bir imtihan olduğunu söylemiştir. Ordu nehre vardığında, tüm uyarılara rağmen ordunun büyük bir kısmı nehirden kana kana içmişler. Askerlerden çok az kişi, bu sudan az içmek suretiyle krallarının emrine itaat ettiler. Bu az sayıda asker Allah'ın lütfuna mazhar oldular (Yiğit, 2020, 502-503). Allah'ın lütfuna mazhar olan askerlerin sayısı hakkında üç yüz on üç, üç bin ya da bin olduğu hakkında farklı rivâyetler bulunmaktadır. Sudan bir avuç içenlere içtikleri su yeterken, sudan kana kana içenler ise nefislerine mağlup oldular ve yürümeye takatleri kalmayacak hale geldiler (Beyzâvî, t.y. 1/151).

Sonuç olarak Tâlût, imtihanı kazanan bu askerler ile savaş alanına yönelmiştir. Ancak imtihan hâlâ devam etmektedir. Nitekim Câlût'un ordusunun karşısında çok az sayıda kalan Tâlût'un ordusundaki bazı kimseler, bu kadar az kişiyle savaşın kazanılamayacağını düşünerek savaştan kaçmak istediler. Ancak imanlarında samimi olanlar krallarının emrine bağlı kalarak az olmalarına aldırış etmediler. Allah'ın kendilerine yardım edeceğine inanmanın rahatlığı içinde Tâlût'a bağlı kaldılar (Yiğit, 2020, 502-503) ve şöyle dediler: “*Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah, sabredenlerle beraberdir*” (el-Bakara 2/249).

Nefislerine hâkim olan askerler, Allah'a kavuşacaklarını bilerek karşılığını Allah'tan beklediler. Bu halleri onların zafere ulaşmalarına, Allah'ın yardımıyla ve sevap bahşetmesiyle ihlaslı kimseler olmalarına etki etmiştir (Beyzâvî, t.y.1/151).

Tâlût'un maiyetinde olan İsrailoğulları ordusunun önce imanlarının daha sonra da sabırlarının imtihan edilmesi, özellikle Hz. Peygamber döneminde az sayıda olan Müslümanların, karşılaştıkları zulüm ve zorluklara karşı imanî teslimiyet ve sabretmeleri gerektiğini göstermiştir. Disiplinin sağlanması için hitap edilen topluluğun tam bir inanca ve sarsılmaz bir bağlılığa ihtiyacı bulunmaktadır. Böyle bir topluluğun sayıca az olduğunda bile çoklara galip geleceği muhakkaktır. Bu âyetin özellikle Bedir Savaşı öncesi nazil olması, Müslümanları cesaretlendirme gayesi taşımaktadır (Öztürk, 2016, 371).

Söz konusu kıssada orduya disiplin ruhunun verilmesi için nehir ile imtihan edilmesi ve akabinde başarının kemiyetle değil keyfiyetle alakalı olduğunu göstermek için, “*Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice*

küçük topluluklar vardır. Allah, sabredenlerle beraberdir” (el-Bakara, 2/249) demek suretiyle askerleri yüreklendirmek istenmiştir. Âyetin son kısmında ise “*Zira Allah, sabredenlerle beraberdir*” ifadesine yer verilmiştir. Nitekim Kur’ân, hayatta insanın başına gelen her türlü musibetin bir imtihan olduğunu, bu imtihanı sabırlı olanların kazanacağını zikretmektedir (el-Furkan 25/20). Sabrın öneminden dolayı Kur’ân’da sabırdan bahseden yüzden fazla ayet bulunmaktadır. Bu âyetlerden birisi de mevzu bahis olan âyettir. İnananlar her durumda Allah’tan sabır dilemeli (el-Bakara, 2/250; A’râf 7/126), kendileri sabırlı davrandığı gibi diğer insanları da sabrı tavsiye etmelidirler (el-Beled 90/17; el-Asr 103/3). Nitekim Kur’ân’da “*Allah sabredenlerle beraberdir*” (el-Bakara 2/153, 249; el-Enfâl 8/46, 66) buyrulurken sabrın önemine ve sabredenlerin hiçbir zaman yalnız olmadıklarına vurgu yapılmaktadır.

Tâlût ve Câlût kıssasında İsrailoğulları ordusunun su ile olan imtihanlarında askerler iki kısma ayrılmıştır. Emre itaat edip su içmeyenler ve isyan edip su içenler savaş durumunda sabır göstermeleri yönünden ayrılmaktadır. İsrailoğulları ordusu içinde sabredenlerin bu özelliklerini daha sonrasında da sürdürdükleri görülmektedir. Nitekim Kur’ân’da Câlût ve askerleriyle savaşa tutuştuklarında: “*Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır. Bize cesaret ver. Kâfir kavme karşı bize yardım et.*” (el-Bakara 2/250) dedikleri nakledilmektedir. Böylece Allah’ın emrine sabır gösterip itaat edenler, daha sonra düşman askerleri ile karşılaştıklarında da itaatleri gereği Allah’ın kendilerine yardım edeceği düşüncesi ile dua ederek yardım talebinde bulunmuşlardır. Görüldüğü üzere insanlarda bulunan sabır ve itaatkâr davranış, kendilerinin içerisinde bulunduğu olumsuz veya güç yetiremeyecekleri haller karşısında ilahi yardıma mazhar olmalarında etkilidir (Duman, 2011, 34-35).

Allah’ın emrine itaat etmeyerek su içenler, vicdan muhasebesinde isyan derecelerini daha da ileri götürdükleri anlaşılmaktadır. Aklı ve vicdanî olarak mağlup olacaklarına inanan bu topluluk düşman ordusunun çokluğundan korkarak geri dönme yönünde fikir beyan ederken, su içmeyenler Allah’a iman konusunda tam bir teslimiyetle bağlılıklarını ortaya koymuşlardır. Burada isyan edenlerin hatalarından birisi de zan da bulunmalarıdır. Nitekim düşmanın çokluğundan korkup yenileceklerini önceden kabul etmektedirler (Yazır, 2021, 2/894).

Tâlût ile nehirden su içme konusunda imtihanı kazanan askerler birlikte savaş meydanına doğru hareket ettiler. Ancak itaat ve teslimiyet noktasında sınav henüz bitmemişti. Tâlût’un ordusu Câlût’un ordusu ile karşılaştıklarında ordunun çokluğunu görünce itirazlar baş gösterdi. Düşman ordusunun kalabalık olduğu görülünce, yanında kalanlardan bazıları ordudan ayrılmak için türlü bahaneler ürettiler. Yukarıda zikredildiği üzere bu grup düşmanın sayıca üstünlüğünden dolayı zanda bulunarak mağlubiyeti önden kabul etmişlerdi. Bunların yanında geriye kalan az sayıdaki inancı olan grup ise düşmanın çokluğuna aldırmandan Allah’ın kendilerine yardım edeceğine inanarak Tâlût’un yanında kaldılar. Sonuç olarak maddi imkânlarla rağmen az sayıdaki inanan ve sabreden askerler, çok sayıdaki düşman ordusunu mağlup etmişlerdi (Bayraklı, 1999, 17).

Netice itibarıyla, Allah’ın imtihanına tabi tutulan toplulukların başarıya ulaşabilmeleri, tam bir teslimiyet ve itaatle birlikte sabır göstermelerine bağlı olup, bunun karşılığında Allah’ın onlara yardımının muhakkak olduğu vurgulanmaktadır. Ancak tam itaat ve teslimiyet ehli olmayanların, sabırsızlık gösterenlerin birçok aşamada farklı imtihanlara tabi tutulduklarında başarısız olacakları da zikredilmiştir. Allah’ın emirlerinden yalnızca birine dahi isyan etmeleri, onların korku veya zan duygusuyla hareket ettiklerini ortaya koymaktadır.

Sonuç

Tâlût ve Câlût kıssası, Kur’ân’da yer alan imtihan olgusunun hem bireysel hem de toplumsal boyutlarını birlikte sergileyen örnek bir anlatımdır. Bu kıssa üzerinden inşa edilen ilahi imtihan süreci; iman, itaat, sabır ve teslimiyet gibi temel ahlaki tutumların sınanmasıyla şekillenmekte ve Kur’ân’ın, muhataplarının psikolojik ve pedagojik düzeylerine ışık tutmaktadır.

Çalışmada ulaşılan bulgulara göre, Kur’ân kıssaları salt tarihsel olay aktarımı değil; birey-toplum ilişkisini inşa eden değerlerin eğitimi için işlevsel bir vasıta olarak görülmelidir. Nitekim Tâlût’un hükümdar tayin edilmesi, nehir kıssasındaki sabır sınavı ve Câlût ordusuyla savaş esnasında yaşanan gelişmeler, inancın sözde kalmaması ve davranışlara yansımaları gerektiğini ortaya koyar. Bu yönüyle kıssa, “*nice küçük toplulukların çoklara galip gelmesi*” vurgusuyla ilahi yardımın, maddi gücün yanında ahlakî bağlılık ve tevekkül yoluyla elde edilebileceğini göstermektedir. Bu ifade, Kur’ân’ın imtihan kavramını sabır, teslimiyet ve sadakat gibi değerler çerçevesinde yeniden anlamlandırdığını ortaya koymaktadır.

Çalışmanın literatüre katkısı, Bakara 246–251. âyetlerinin imtihan kavramı özelinde nitel bir çözümlemeyle değerlendirilmiş olmasıdır. Mevcut literatürde bu âyetler genellikle kıssa çözümlemesi ya da tarihsel bağlam odaklı yorumlarla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Oysa bu çalışmada kıssa, imtihanın işlevsel ve eğitsel yönleriyle ele alınmış; lügatler ve klasik tefsir kaynaklarıyla desteklenen kavramsal analizle özgün bir yaklaşım ortaya konmuştur. Nitekim bazı araştırmacılar Kur’ân’daki sinama kavramını sabır ekseninde değerlendirirken, kıssaların pedagojik boyutunu ihmal etmiş; bazıları ise Kur’ân kıssalarını yapısal yönleriyle ele almakla birlikte imtihan olgusunun eğitsel işlevine temas etmemiştir. Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurarak hem kavramsal hem de uygulamalı bir katkı sunmaktadır.

Araştırmanın bulguları, özellikle Tefsir, Ahlak ve Din Eğitimi gibi alt disiplinlerde kıssaların nasıl işlenebileceğine dair metodolojik bir öneri sunmaktadır. Bu bağlamda kıssaların pedagojik değerini ortaya çıkarmak, Kur’ân’ın birey inşasındaki eğitici işlevini güçlendirecektir. Ayrıca hedef kitle olan İslami ilim araştırmacıları ve eğitimciler açısından bu çalışma, Kur’ân kıssalarının sadece geçmişin olaylarını değil, bugünün ahlaki sorunlarını da aydınlatarak ilkeler barındırdığını göstermektedir.

Sonraki araştırmalarda, Kur’ân’daki diğer toplumsal kıssalar —özellikle Hz. Nûh, Hz. Mûsâ ve Hz. Sâlih gibi peygamber kıssaları— günümüze yansımaları bağlamında incelenerek günümüze bakan yönleriyle değerlendirilebilir.

Öne Çıkanlar

- Kur’ân’da yer alan imtihan olgusu sadece bireysel veya toplumsal bir deneyim değil, ibret vesilesi olarak sunulmaktadır.
- Kur’ân’da geçen “imtihan” gerçeği fitne, belâ ve ibtilâ gibi terimleriyle dile getirilmiş olmakla beraber bu kelimelerin imtihanın farklı boyutlarını dile getirdiği anlaşılmaktadır.
- Tâlût kıssasında geçen “nehir başındaki sınav”ın ve “savaş meydanındaki azlık-çokluk gerilimi”nin, iman, sabır ve teslimiyet gibi temel değerlerin sırandığı sahneler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmada ulaşılan en önemli sonuçlardan biri, Kur’ân kıssalarının salt tarihsel anlatılar olmayıp, pedagojik değeri yüksek, ahlaki ilkeler inşa eden ve birey-toplum ilişkisine yön veren yapılar olduğudur.
- Mevcut literatürde kıssaya genellikle tarihsel bağlamda yaklaşıldığı görülürken, bu çalışma, klasik tefsirlerle desteklenen tematik yorum yoluyla imtihanın eğitsel yönünü öne çıkarmakta ve bu yönüyle özgün bir katkı sunmaktadır.

Yazar Katkıları

Araştırmanın Tasarımı (CRediT 1)	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Veri Toplanması (CRediT 2)	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Araştırma - Veri Analizi - Doğrulama (CRediT 3-4-6-11)	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Makalenin Yazımı (CRediT 12-13)	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Metnin Geliştirilmesi ve Tashihi (CRediT 14)	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)

Kaynakça | References

- Adıgüzel, A. (2019). “Tâlût-Câlût Kıssası Örneğinde Kur'an'ın Anlaşılma-sında Siyer Bilgisinin Önemi”. *Siyer Araştırmaları Dergisi* 5 (Ocak2019), 107-128. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/siyer/issue/53230/706870>
- Amîdî, S. (1971). *Gâyetü'l-merâm fî ilm-i kelâm*. Dâr-ı İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.
- Askerî, E. H. (1997). *el-Furûku'l-luğaviyye*. Kahire: Dâru'l-İlmve's-Sekâfe.
- Ateş, S. (1989). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Atasağun, G. (1996). *İlâhî Dinlerde (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm'da) Dînî Semboller* [Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=oBnB8uA2xv78-cxJgK2kw&no=oBnB8uA2xv78-cxJgK2kw>
- Aydemir, A. (1974). *Tefsîrde İsrâiliyyat*, [Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bayraklı, B. (1999). *Kur'an'da Değişim, Gelişim ve Kalite Kavramları*, İstanbul: İFAV Yayınları.
- Bayram, E. (2022). “Yûsuf Sûresi Bağlamında Üç Kriz”. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9/18, 404-423.
- Bedir, L. (2020). Sınanma, İnsanın Fâniliği ve Âhiret (Ed.). Afet İlmihali içinde (ss. 225-235). Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları.
- Begavî, E. M. (1990). *Meâlimü't-tenzîl*. Riyâd: Dâr'u Tayyibe.
- Beyzâvî, N. E. S. (t.y.). *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. Beyrut: Dâr'u İhyâi't-Türâsi'l-Ârabî.
- Bilmen, Ö. N. (2014). *Büyük Tefsir Tarihi Tabakatü'l-Mükessirîn*, Semerkand.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. (2001). *el-Câmi'u's-sahîh*. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât.
- Cevherî, E. N. İ. b. H. (1984). “*Tâcü'l-luğa*”, Beyrut: Dâru'l-İlm.
- Çanga, M. (2004). *Kur'an-ı Kerim Lügati*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Çelik, H. S. (2007). *Âdem'den Yûsuf'a Peygamberler Tarihi*. İstanbul: Çıra Yayınları.
- Duman, C. (2013). *Kur'an Perspektifinde Üç Kral İki Peygamber*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Ekinci, T. (2019). *Kur'an'a Göre İlâhî İmtihanda Ailenin Rolü*. [Gazi Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi,.
- Eş'arî, E. H. (1955). *Kitâbühû el-Lüma'*. Mısır Matbaası.
- Fârâbî, E. N. (1995). *Tahşîlü's-sa'âde*. Dâr ve Mektebet-ü Hilâl.
- Ferâhîdî, E. A. H. b. A. (2003). *Kitâbü'l-Ayn*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyyi.
- Gürkan, A. (2016). *Kur'an'ı Kerim ve kitâb-ı Mukaddese göre Tâlût ve Câlût* (Tez No. 447960) [Yüksek lisans tezi, Iğdır Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Harman, Ö. F. (1995). “Eyyûb”. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. (12, 16-17) içinde. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İbni Kesîr, E. F. (2000). *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm*. Kahire: Müessesetü Kurtuba.
- İbn Manzûr, E. F. C. (t.y.). *Lisânü'l-Arab*. Kahire: Dârü'l-Maârif, ts.
- Ayrancı, Ş. (2024). Denemek - İmtihan Etmek. A. Karataş (Ed.). *Kelimat* içinde. Sakarya Üniversitesi Yayınları. 03.08.2025, <https://kelimat.sakarya.edu.tr/Home/Detay2/717cf134-ec4b-4959-c075-08dc854d53c8>
- Kaya, S. (2025). “Kur'an'da İmtihan Olgusu ve Kavramsal Çerçevesi”. *Nisar* 6/75-102.
- Keskin, H. (2003). *Kur'an'da Fitne Kavramı*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

- Kılınçlı, S. (2021). “İnsanın Ve İmtihanın Varoluş Amacı Olarak Ahsen-İ Amel Ve Sonuçları”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2), 863-884. <https://www.doi.org/10.17859/pauifd.1013556>
- Köksal, M. A. (2016). *Peygamberler Tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kurt, A. O. (2010). “Tâlüt”. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. (39, 252-253) içinde. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Küçük, A. (1993). “Câlüt”. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. (7, 38) içinde. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Küçük, A. (2007). *Kur’ân’da Toplumsal Sınanma*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Mâtürîdî, E. M. (2005). *Te’vilâtü’l-Kur’ân*. Mizan Yayınevi.
- Mevdûdî, E. A. (1987). *Tefhîmu’l-Kur’ân*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Öztürk, M. (2016). *Kur’ân Kıssalarının Mahiyeti*, İstanbul: Kuramer.
- Râzî, F. E. A. (2012). *Mefâtihu’l-ğayb*. Kahire: Dâru’l-Hadîs.
- Sâbûnî, M. A. (1981). *Safvetü’t-tefâsîr*. Beyrut: Dâru’l-Kur’ân’il-Kerîm.
- Seâlibî, E. Z. (1997). *el-Cevâhirü’l-hisân fî tefsîri’l-Kur’ân*. Beyrut: Dâr-u İhyâi’t-Türâsi’l-Ârabî.
- Şevkanî, E. A. (1992). *Fethü’l-Kadir*. Mısır: Dâru’l-Vefâ.
- Tabbara, A. (2024). *Kur’ân’da Peygamberler ve Peygamberimiz*. İstanbul: Gonca Yayınları.
- Taberî, E. C. M. b. C. (2001). *Câmiu’l-Beyân An Te’vil-i Âyi’l-Kur’ân*. Kahire-Beyrut: Dâr-ı Hicr.
- Teber, H. (2021). *Kur’ân-ı Kerîm’de Akıl ve Kalp Kavramları ve Bunların Birbirleri ile Münasebetleri*, Ankara: İlahiyat Yayınları.
- Temiz, B. (2003). “Kur’ân’a Göre İmtihan Kavramının Semantik İzahı ve İnsan İçin Önemi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (3/1) 251-268. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuilah/issue/4164/54573>
- Vural, F. (2011). “Yusuf Suresi Bağlamında Kıskançlık Ve Haset Duygularına Psikolojik Bir Yaklaşım”. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13/2, 127-152.
- Yavuz, Yusuf Şevki. (2010). “Şer”. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. (8, 38) içinde Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yazır, E. M. H. (2021). *Hak Dini Kur’ân Dili*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Yıldız, İ. (2020). “Kur’ân’da Kardeş Şiddeti: Hâbil-Kâbil ve Hz. Yûsuf Kıssalarına Psikolojik Bir Bakış”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal* 24/1, 73-95.
- Yiğit, İ. (2020). *Peygamberler Tarihi*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Yüksel, M. A. (2020). “Kur’ân’da İlâhî Sinama ve Sabır”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* (4/3), 121-143. <https://doi.org/10.31121/tader.787720>
- Zemahşerî, E. K. (1998). *el-Keşşâf an hakâiki ğavâmizi’t-tenzîl ve uyûni’l-eķâvîl fî vücûhi’t-te’vil*. Riyâd: Mektebetü Abikân.
- Zemahşerî, E. K. (1998). *Esâsü’l-belâġa*, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyyi.
- Zühaylî, V. (2009). *et-Tesîru’l-münîr*. Dimaşk: Dâr’ul-fikr.